

СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ЕЛІТА: ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Вінницький національний технічний університет

Анотація

Аналізується стан сучасної української еліти. Показано, що для розбудови української державності необхідне почуття національної єдності всіх елітарних груп та узгодження ними стратегічних перспектив розвитку нації.

Ключові слова: еліта, суспільство, політична еліта, нація.

Abstract

The condition of the modern Ukrainian elite is analyzed in the article. It is shown, that for the further development of the Ukrainian Statehood the feeling of the national unity of all elitist groups and agreement by them about strategical perspectives of the nation's progress is necessary.

Keywords: elite, society, political elite, nation.

Питання створення національної еліти є особливо актуальним, адже для розбудови незалежної демократичної України потрібні громадяни, які в змозі розумно оцінювати ситуацію та проблеми, які існують в країні, визначати шляхи перспективного розвитку держави, бути провідниками нації та національної ідеї. Ідеї, які можна віднести до теоретичних засад елітології зустрічалися ще в працях Геракліта («найкраща особа»), Платона (правління аристократії), Н. Макіавеллі (він у деталях розробляв технологію утримання влади і збереження лідерства).

В Україні також, після отримання незалежності, набули популярності дослідження концепцій еліт. Різні сторони проблеми еліти (історично-філософського та соціально-філософського змісту) представлені у роботах таких українських учених, як В. Андрущенко, З. Атаманюк, К. Баранцева, А. Бичко, Н. Бойко, В. Горський, О. Дашаківська, В. Журавський, О. Забужко, Ю. Конотопцева, О. Крюков, О. Кучеренко, Б. Кухта, О. Лазоренко, Л. Мандзій, М. Михальченко, К. Михайлова, О. Потехін, О. Парохонська, М. Пієн.

Об'єднуючою рисою в трактуванні поняття «еліта» є її спроможність брати на себе відповідальність за долю всього суспільства. Еліта - це особливе угруповання людей, яке за допомогою своїх інтелектуальних здібностей, нестандартного мислення і неординарних дій, свого культурно-духовного розвитку і високих моральних якостей, стає «обраною» у різних сферах суспільної діяльності (політиці, мистецтві, науці, бізнесі, спорті). «Еліта - це те найкраще, відбірне, рафіноване, виплекане високою культурою мислення, моралі й діяльності...» [2, с. 57].

Якість еліти визначається якістю певного суспільства, і навпаки, еліта має високий вплив на формування пріоритетів у людей, їх духовних цінностей, культуру мислення, мистецькі уподобання та інше. Якщо в країні є слабка еліта, то скоріше може бути утвореним громадське суспільство. Але за цей час відбудуться негативні і тяжкі наслідки: нестабільність економічного та політичного життя, культурна деградація, неможливість вести активну міжнародну політику. Однією із головних причин слабкої еліти є ігнорування морально-духовних й інтелектуальних цінностей. В економічно нерозвинутих країнах слабо розвинуті демократичні та соціальні права громадян, це відповідним чином зменшує шанси для формування і розвитку повноцінної національної еліти.

Еліта наділена властивостями якісних показників - елітарність та елітність. Однак і в ЗМІ, і в наукових виданнях можна зустріти ототожнення цих понять. «Це два різні поняття, які характеризують різні, хоч і схожі явища: елітність - формальну приналежність людей до еліти; елітарність - наявність певних якостей, психічних особливостей, які дозволяють їм бути елітою» [3, с. 157]. Елітна людина може й не включати в собі якості елітарності, а елітарна особистість, також в свою чергу, може й не входити до привілейованого прошарку в соціальній структурі суспільства. Елітарність співвідноситься з творчістю, креативністю, шляхетністю, ерудицією, відповідальністю, здатністю до самовдосконалення, з вмінням самостійно мислити та вести за собою інших людей тощо. Потрібно розуміти, що шлях до

елітарності є непростим і тернистим; бути причетним до еліти - це означає не тільки бути при владі та посаді, а насамперед, тяжкий обов'язок і велика відповідальність перед нацією. Тому слід розрізняти справжніх представників еліти і тих, хто лише за зовнішніми ознаками зараховують себе до еліти, проте не мають потрібних для цього якостей і здібностей.

Еліта в суспільстві має свою багатозначну роль, за функціями вона розподіляється на класи і типи. Багато вчених зазначає, що в суспільстві існує стільки типів еліт, скільки є видів людської діяльності. Так, наприклад, К. Манхейм виділяв наступні типи еліт: політичні, організаторські, інтелектуальні, художні, моральні і релігійні. Г. Лассуелл і А. Каплан запропонували свою класифікацію:

- 1) ті, хто реалізує офіційну владу;
- 2) шляхетні;
- 3) «справедливі»;
- 4) «популісти»;
- 5) «мужні»;
- 6) багаті;
- 7) спеціалісти;
- 8) ідеологи.

Тому цілком логічно, що в українському суспільстві виділяють такі види еліт: політичну (представники державних органів влади, урядовці, керівники політичних організацій і партій), підприємницьку (банкіри, підприємці), військову (військові службовці), наукову (вчені, дослідники), мистецьку (артисти, художники, музиканти, видатні працівники української культури), релігійну (ієрархи, церковні діячі) [1, с. 42].

Варто зазначити, що еліта найкраще виконує соціальні функції. До них відносяться: світопізнання, державне управління й безпека, економіка. У зв'язку з цим виокремлюють і елітарні групи - духовну (інтелектуальну), політичну, економічну [3, с. 170; 4, с. 103]. Кожна з цих названих груп виконує властивий йому комплекс обов'язків, які різняться між собою, відповідно і критерії їх належності до певної елітарної групи також є різними. Це може бути лідерство у певній сфері діяльності, пріоритети у власному житті, професіоналізм та компетентність у виконанні своєї роботи, матеріальне становище у суспільстві. Окрім вищезазначених критеріїв належності, включаються й індивідуальні якості особистості: талант, креативність, творчість, ерудиція, переконання, відданість певним ідеалам, харизма та ін.

Щодо політичної еліти - це група впливових людей, які мають престиж і привілейоване становище в суспільстві. Вони безпосередньо і систематично беруть участь у прийнятті рішень, пов'язаних із застосуванням державної влади. До складу політичної еліти входять особи, що обіймають керівні посади. Політичне управління займає позицію головної функції політичної еліти. В ідеалі політична еліта виконує свої прямі функції в суспільстві, якщо є позитивні результати в:

- 1) вирішенні проблем, які поставлені перед державою, тобто, в їх діяльності домінують не вузькокорпоративні інтереси, а інтереси суспільства в цілому;
- 2) забезпеченні участі представників різних соціальних верст населення в керівництві державою;
- 3) забезпеченні оптимального, за даних умов, співіснування демократизму і професійності в керівництві;
- 4) вмінні налагоджувати гарні стосунки не лише з громадянським суспільством, а й з іншими елітарними групами, при цьому поважати їхню відносну самостійність і професійність;
- 5) вибудовуванні позитивних стосунків між учасниками певної політичної еліти;
- 6) забезпеченні максимально можливих, за даних історичних умов, демократизмі у процесі пошуку рішень та чітко впроваджувати їх у життя;
- 7) розвитку економіки, освіти, науки, культури.

Ефективність і напрями змін, які відбуваються в Україні є залежними від стану і поведінки політичної еліти. В даному випадку, якість політичної еліти значно залежить від того, наскільки вона відкрита для найбільш активних і освічених людей, наскільки ефективно діють «фільтри» від випадкових і аморальних осіб.

В сучасних умовах відбувається процес формування нової української політичної еліти. Її характерною рисою є те, що вона складається з ідеологічно розрізнених осіб, які входять до

незгуртованих фракцій, а також яскраво спостерігаються суттєві регіональні відмінності.

Разом з цим є сподівання, що демократичні процеси в державі, які здійснюються найсвідомішою частиною нації в складі політичної еліти, приведуть, у майбутньому, до утворення справжньої та сильної української політичної еліти.

На даному етапі формування української еліти велику увагу приділяють ролі політичної еліти у розбудові держави, а значимість наукової, мистецької, релігійної, військової еліт здебільшого залишається поза увагою вчених. Проте «всі еліти важливі, всі необхідні для збалансованого суспільного розвитку. Головне, щоб вони були на рівні актуальних суспільних потреб і ефективно виконували свої функції» [3, с. 170]. Українська еліта, спираючись лише на економічний та політичний сектор, збільшує прірву, з одного боку, між політичною елітою та елітою бізнесу і, з іншого боку, інтелектуальною елітою. У сьогоденні існує дефіцит інтелекту в різних сферах суспільного життя, його низька затребуваність, що у подальшому може стати чинником гальмування розвитку української держави. «Пріоритетом України повинна стати «економіка знань», у якій інтелектуальні ресурси приносять значно більший прибуток, ніж природні» [5, с. 7].

Отже, культурність, чесність, професіоналізм в комплексі з патріотизмом є обов'язковими якостями, які повинні утвердитися як невід'ємна ланка української еліти. Формування еліти - це систематичний процес, методологічною базою якого постають демократичні цінності та національна єдність. Українська еліта (інтелектуальна, політична, економічна) найперше має бути національною елітою, тобто, окрім професійної компетентності та високих моральних якостей, вона повинна бути носієм національної ідеї, вкоріненою в українську культуру. Лише національно свідома еліта може забезпечити високий рівень економічного і соціального розвитку країни, реалізувати демократичні цінності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авер'янова Н. Сучасна українська еліта: перспективи розвитку / Н. Авер'янова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Українознавство». – Вип. 15 – К: ВПЦ «Київський університет», 2011. – С. 41-44.
2. Білополий В. В., Руденко С. Г. Проблема української еліти з точки зору її елітарності / В. В. Білополий, С. Г. Руденко // Вісник Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. - 2008. - 12. - С. 56 - 58.
3. Журавський В., Кучеренко О., Михальченко М. Політична еліта України: теорія і практика трансформації / В. С. Журавський, О. Ю. Кучеренко, М. І. Михальченко. - К., 1998. - 264 с.
4. Занік Я. М. Типи, поняття та класифікація еліт в історичному контексті // Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля. - 2008. - № 11 (129). - С. 101 - 105.
5. Попович М. Українська модель суспільного розвитку: бажання і реальність / Мирослав Попович. - Філософська думка. - 2010. - № 2. - С. 5 - 11.

Гладка Діана Олександрівна — студентка групи Моф-14б, факультет менеджменту та інформаційної безпеки, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Похило Ірина Данилівна — кандидат політичних наук, доцент кафедри суспільно-політичних наук, Вінницький національний технічний університет, м. Вінниця, e-mail: irinapohilo@gmail.com

Hladka Diana O. — student of group Mof-14b, Department of Management and Information Security, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia city, e-mail: fm.mof14b.hladka@gmail.com

Pokhylo Iryna D. — PhD, associate professor of Social and Political Sciences, Vinnytsia National Technical University, Vinnytsia city, e-mail: irinapohilo@gmail.com